

# 65. Стеријино позорје Извештај селектора

## СТВАРНОСТ – ЧУДНИЈА ОД МАШТЕ

Позоришта у Србији завршавају сезону 2019/2020. у знаку дубоке егзистенцијалне кризе, али, исто тако, барем кад говоримо о најреlevanceнијем што су ова позоришта изнедрила, у знаку повишене уметничке и друштвене самосвести. У чему се састоји овај (привидни) парадокс?

Највидљивију страну кризе откривају квантитативни показатељи. Чињеници да је – како кажу мериторне анализе – број изведених премијера уопште у 2019. био на историјском минимуму, одговара, нажалост, ситуација у сезони 2019/2020. – како у погледу укупне „домаће продукције“, тако и када је реч о праизведбама савремених домаћих драма. Наиме, за разлику од претходне сезоне, када су реализоване педесет две домаће продукције, од чега тридесет пет спадају у праизведбе, у овом раздобљу број домаћих продукција пао је на тридесет осам – од чега су двадесет седам праизведбе домаћег драмског текста, концепта, или, пак, драматизације домаће прозе.

Очигледно је да је кризном стању допринело погоршање финансијских прилика (нередовни или мањи буџети), као и организационо-структурне тешкоће (немогућност запошљавања стручних и уметничких профила, уметничка уравниловка), али главни проблем (и даље) је одсуство дугорочних (понекад и краткорочних) репертоарских концепција. Ово одсуство проузрокује, између осталог, и невероватне осцилације у сценској присутности савремене домаће драме – од доминантне струје до готово епизодне улоге током годину дана. Тако, у протеклој сезони сведочили смо сценском представљању тек двају условно нових ауторских имена (Сташа Бајац, Димитрије Коканов) и двају правих дебитаната (Огњен Петковић, Исидора Милосављевић) – а релативну противтежу овој оскудици чине ретка успешна остварења из новог таласа драматизација. Најзад, ни неколико етаблираних или релативно афирмисаних аутора није понудило драмске предлошке које би одликовала самосвојност – крећући се од непробојне езотеричности (*Ливада њуна џаме* Милене Марковић), до директне, једнодимензионалне актуелизације (*Шумагија* Филипа Вујошевића).

Ипак, премда је низ институционалних устројстава, планова и фактора деловао на штету протекле позоришне сезоне, она се није завршила катастрофално – штавише, сматрам да је надмашила ниво просечне. И то претежно захваљујући деловању оних неинституционалних, ауторских чинилаца – тачније, стваралаца специфичних ставова или афинитета. Суочени са многобројним видовима кризе, ови аутори су, уместо да се препусте ескапистичкој игри форми, стилова и „концепата“ као удобнијем решењу, одабрали много ризичнији и тежи пут: вођени страху и самосвешћу, окренули су се *стварности* – као конкретној инспирацији, поводу, материјалу или (активном) саговорнику. Иако сва драмска и сценска настојања аутора који су кренули овим путем нису била подједнако

успешна, она су нам, у већини случајева, предочила узбудљиву, горку, често шокантну „мапу“ видова стварности у којој живимо или која живи у нама: *историјску стварност* (страдања невиних у ратовима, мучно сазревање појединца усред светских ломова); *стварности концојора и теноцида*; *медијски посредовану стварност* (културолошки феномени, репрезентативне биографије); *стварности торућих социјалних најешости* (незапосленост, штрајкови); и, најзад, *стварности човека и природе у окружењу шерора технологије и цивилизације*. Заузимајући ангажован критички став наспрам друштва, аутори овог усмерења истовремено одбацују манихејску позицију позоришта као носиоца узвишене чистоте и моралне надмоћи, показујући га, *самосвесно и страсно*, као „разбијено огледало“ – то јест, сведока али и саучесника друштвених заблуда и странпутица стварности. Управо аутентичност сразмере страсти и самосвести у конкретном дијалогу позоришта са стварношћу, било је мерило на основу којег сам одлучио да за такмичарску селекцију 65. Стеријиног позорја предложим следеће наслове:

### **1. СМЕДЕРЕВО 1941. – ПИСАЦ И РЕЖИЈА АНА ЂОРЂЕВИЋ; СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ НОВИ САД (СРБИЈА)**

Полазећи од трагичног историјског догађаја (страдање ансамбла Српског народног позоришта у експлозији смедеревског стоваришта муниције, јуна 1941), чију хронологију само привидно следи, Ана Ђорђевић развија кроз сложени али модерно течни текстуални наратив, параболу о трима световима – историјском, интимном и позоришном. Надграђујући овакву ситуацију редитељском поставком у којој се пулсирајућа сведеност емоција убедљиво усклађује са симболичним акцентима, ауторка успева да кроз спајање, али и међусобну релативизацију поменутих светова предочи идеју о праштању као јединој могућности опстанка појединца и театра.

### **2. РАДНИЧКА ХРОНИКА – ПИСАЦ ПЕТАР МИХАЛОВИЋ, РЕЖИЈА ВЕЉКО МИЋУНОВИЋ; НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ/НАРОДНО КАЗАЛИШТЕ/ NÉPSZÍNHÁZ СУБОТИЦА (СРБИЈА)**

Драму Петра Михајловића, фрагментарно устројену повест о личним и општим искушењима наше сурове транзиције и криминалне приватизације, редитељ Вељко Мићуновић, у сарадњи са драматургом Слободаном Обрадовићем, ревитализује у изузетно динамичном, наглашено сатиричном и антиилузионистичком „кључу“. Унутар визуелно атрактивног окружења, редитељска поставка суверено комбинује гротескно вишегласје радничког хора са потресним исповестима појединаца, кошмарним репетицијама друштвене манипулације и сатиричним набојем мелодрамски интониране музичке матрице.

### **3. МАРАТОНЦИ ТРЧЕ ПОЧАСНИ КРУГ – ПИСАЦ ДУШАН КОВАЧЕВИЋ, РЕЖИЈА ПАОЛО МАЂЕЛИ; MAGYAR SZÍNHÁZ БУДИМПЕШТА (МАЂАРСКА)\***

У једној од највреднијих поставки Ковачевићевог култног комада у последњих четврт века, Паоло Мађели, уз помоћ драматуршкиње Жељке Удовичић и компактног, разиграног ансамбла будимпештанског Мађарског позоришта, успева у нимало лаком задатку. Не занемарујући савремене акценте повести о старијим припадницима породице Топаловић – Лакију, Милутину, Аксентију – као „трговцима смрћу“ (повести која и у овим данима буди језиве асоцијације), Мађели је на оригиналан начин продубљује, стављајући у први план – кроз суверену мешавину црног хумора, гротеске и апсурда – подједнако паразитско живљење млађе, расипничке генерације, дезоријентисане и загушене алкохолом, кокаином и цинизмом.

#### **4. SEMPER IDEM – писац Ђорђе Лебовић, драматизација и режија Горчин Стојановић; Народно позориште Сомбор (Србија)**

Упризорење Лебовићевог апартног, потресног и полифонијски устројеног романа-исповести, којег се подухватио Горчин Стојановић, представља остварење епског замаха не само у погледу сценског трајања него и као успешно сучељавање развоја унутрашњег живота појединца (јунака, наратора) како са бизарним, али пријатељским енергијама породице и варошког окружења, тако и са све ризичнијим и, у крајњој инстанци, кобним силама Историје. Постављајући гетеовски интонирану повест о очовечењу путем спознаје света, Стојановић суптилно, вишеслојно и темељно открива вечност (враћања) зла као наличје таквог очовечења.

#### **5. КРЕТАЊЕ – писац Димитрије Коканов, режија Јована Томић; Битеф театар Београд (Србија)**

Текст Димитрија Коканова, уобличен као низ од пет паралелних/укрштених монолошких исказа о репрезентативним ситуацијама угрожености које намеће савремени свет, а сагледаних са позиција „тела“ као псеудоактера, један је од првих аутентичних предлога намењених „имерзивној“ позоришној стратегији. Пронашавши праву сразмеру идентификације и дистанце, критичности и интроспекције, редитељка Јована Томић доследно помера границе сценске илузије, али и степен укључености гледалаца (сврстаних у пет група што различитим редоследом учествују у пет приказа) како би нас, кроз супротности као што су „прошлост–будућност“, „људско–машинско“ или „споља–изнутра“, константно одржавала у тензији између саосећања и отпора – тензији која у завршном, заједничком обреду извођача и публике допушта само тренутно олакшање.

#### **6. ЛЕПА БРЕНА ПРОЦЕКТ – писци Ведрана Клепица, Маја Пелевић, Олга Димитријевић, Тања Шљивар, Слободан Обрадовић, концепт и режија Владимир Алексић и Олга Димитријевић; Битеф театар Београд и FLYINGINGER (Србија)**

У оквиру несвакидашњег драмског мозаика, тематизујући различите аспекте биографије, харизме и културолошке функције култне фолк-певачице, група наших истакнутих списатеља млађе генерације, уобличава потресну „унутрашњу повест“ бивше (југословенске) заједнице, њених компромитованих идеала, али и њених (наших?) још живих утопијских чежњи. Од Брене градитељства и Брене бизнисменке, преко Брене песме, до Брене Југословенке и Брене сексуалности, дискретна, симболички слојевита режија, која жанровском заиграошћу отвара креативни простор групи сјајних глумица, претвара један парабиографски сценски есеј у баладу о слободи која се увек изнова губи, али никада не заборавља.

#### **7. КО ЈЕ УБИО ЦЕНИС ЦОПЛИН? – писац Тијана Грумић, режија Соња Петровић; Српско народно позориште и Омладинска престоница Европе, ОПЕНС, Нови Сад (Србија)**

Трагичност судбине легендарне рок-певачице постала је за ауторски тандем Тијана Грумић–Соња Петровић захвалан повод за метафоричко уобличење тезе о кризној тачки сваке (модерне) „изгубљене генерације“. С друге стране, експлозивна мешавина необузданости и креативности стварне (и медијски посредоване) Ценис Цоплин, послужила је ауторкама као узбудљиво полазиште за потресну, слојевиту сценску „рок-баладу“, унутар које својеврсна драматургија „уживо“ извођених песама култне интерпретаторке постаје и драмски равноправан елемент сценског збивања – не на последњем месту захваљујући изузетном глумачком и певачком потенцијалу двеју интерпретаторки Ценискиног лика.

## **8. ГУСТАВ ЈЕ КРИВ ЗА СВЕ – КОНЦЕПТ И РЕЖИЈА КОКАН МЛАДЕНОВИЋ; ПОЗОРИШТЕ „ДЕЖЕ КОСТОЛАЊИ“/KOSZTOLÁNYI DEZSŐ СУБОТИЦА (СРБИЈА)**

У намери да предочи – углавном трагикомичну – одговорност „малог човека“ за велике социјалне или идеолошке деформације, али и за сопствено поробљавање, Кокан Младеновић је посегао за Густавом, познатим ликом из мађарског цртаног филма осамдесетих година прошлог века. Нижући, посредством духовитих асоцијација, ефектног мизансцена, а пре свега помереног „немуштог језика“, архетипске призоре из претпостављеног данашњег Густавовог живљења, Младеновић уобличава провокативну, раскошну пародију, у распону од хуморне „арлекинијаде“ до карикатуре и гротеске, у којој се, нажалост или на срећу, са срамотним уживањем препознајемо.

## **НЕТАКМИЧАРСКА МЕЂУНАРОДНА СЕЛЕКЦИЈА „КРУГОВИ“**

СТИЦАЈЕМ ОКОЛНОСТИ, НАКОН ПРОЦЕСА ОДАБИРАЊА ПРЕСТАВА ЗА ПРОГРАМ „КРУГОВИ“, ТОКОМ КОЈЕГ САМ ВИДЕО УКУПНО ДЕВЕТ ПРЕСТАВА ИЗ НЕМАЧКЕ, СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ, РУСИЈЕ, ХРВАТСКЕ, ЛИТВАНИЈЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, У КОНАЧНОМ ИЗБОРУ НАШЛА СУ СЕ ТРИ ОСТВАРЕЊА КОЈА, НА РАЗЛИЧИТЕ НАЧИНЕ, АРТИКУЛИШУ ПОЈЕДИНЕ ВИДОВЕ КОНКРЕТНОГ „ДИЈАЛОГА“ ИЗМЕЂУ СТВАРНОСТИ И ПОЗОРИШТА.

### **1. ЈЕДВАНОСИМСОБОАКАЛОМИСТОБО – ПИСЦИ НЕЈРА БАБИЋ, АЛЕШ КУРТ, РЕЖИЈА АЛЕШ КУРТ; САРАЈЕВСКИ РАТНИ ТЕАТАР САРТР, САРАЈЕВО (БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА)**

Повезивањем горућег питања свих земаља „екс-ју“ региона „Због чега млади напуштају своју земљу?“ са (данас) наизглед не тако важним питањем „Због чега смо уопште (вековима) овде остајали“, аутори ове, на стварним исповестима засноване, а крајње илузионистичке, „сирове“, али метафорички и жанровски префињене представе успевају да истовремено створе утисак апсурдног карневала, али и мелодраме коју не компромитује оптимизам.

### **2. СЕМИНАРИСТИ: ШРЕДИНГЕРОВ БОГ (БУРСАКИ: БОГ ШРЕДИНГЕРА) – ДРАМАТУРГИЈА И РЕЖИЈА ЈУРИЈ ШЕХВАТОВ; ТЕАТР.ДОС МОСКВА (РУСИЈА)**

Дајући оригиналан допринос стратегијама „документарног позоришта“, карактеристичним за овај московски позоришни колектив, Јуриј Шехватов употребљава, артикулише и тумачи исповести (актуелних и бивших) студената православне теологије. Хорска вишегласја проткана иронијом, потресне или бизарне индивидуалне исповести, видео-клипови као елементи дистанцирања и атмосфере – све су то димензије зачудног сценског „раствора“ из којег, са мање или више непосредности, израњају универзалнија питања: однос појединца и система, искушења (не)припадања колективу и, коначно, проблем могућности самоспознаје.

### **3. EICHMANN U JERUZALEMU – КОНЦЕПТ И РЕЖИЈА ЈЕРНЕЈ ЛОРЕНЦИ; ЗАГРЕБАЧКО КАЗАЛИШТЕ МЛАДИХ ЗАГРЕБ (ХРВАТСКА)**

Употребљавајући као драгоцени (вергилијевски) водич чувену студију Хане Арент „Ајхман у Јерусалиму: извештај о баналности зла“, Јернеј Лоренци нас – најпре посредством Ајхманове чудовишне судбине „техничара Холокауста“, потом његовог (по „замаху“

мањег, но не мање чудовишног) аналога Артуковића, и, најзад, кроз „одјек“ Јасеновца који се распростиру чак и преко индивидуалних биографија стварних актера представе – уводи, са страшном једноставношћу и непојмљивом снагом, у последњу од свих Великих Приповести, *Повести о Злу, у нама*. Успевши да на опасној и опчињавајућој размеђи позоришног и животног пробуди у својим глумачким сарадницима њима самима непознате просторе, у којима се срећу индивидуална снага и универзални страх, Лоренци успева да се неумрлој баналности Зла одупре помоћу здружених енергија живота и имагинације.

\*\*\*

Предлажем да у част награђених, на завршетку 65. Стеријиног позорја, 3. јуна, Камерни театар 55 Сарајево одигра представу **СЈЕЋАШ ЛИ СЕ ДОЛИ БЕЛ**, по тексту Абдулаха Сидрана, у режији Кокана Младеновића.

Светислав Јованов, драматург  
У Новом Саду, 18. марта 2020.

Као посебан сегмент селекције, прилажем представе које је за оф програм ДРУГА СЦЕНА одабрала помоћница селектора Ивона Јањић.

## ДРУГА СЦЕНА (OFF-ПРОГРАМ)

Од почетка сезоне до средине марта имала сам прилику и задовољство да пратим све оне позоришне догађаје који се углавном одвијају испод радара главних позоришних тенденција српског позоришта, покушавајући да одаберем две представе које би најбоље припадале Другој сцени: да поседују суштински другачији приступ позоришном изразу, како на плану представљања, тако и на плану артикулације значења. Тако сам у овој потрази дошла до око двадесет представа најразличитијег садржаја и квалитета, од стриктно наративних структура до визуелних *durational* (*У њеџа верујемо*, Ивана Ивковић). Међутим, као најупадљивији отклон од уобичајеног, издвојила бих две невербалне представе, које заобилазе уске али устаљене жанровске и наративне оквире, али остају укорењене, на овај или онај начин, у савремено српско друштво.

### 1. НИКО И НИШТА – РЕЖИЈА АНА ПОПОВИЋ; ПУЛС ТЕАТАР ЛАЗАРЕВАЦ

Начелно базирајући представу на мемоарима Џорџа Орвела *Нико и ништа* у *Паризу и Лонгону*, али тражећи инспирацију најпре у данашњици, Ана Поповић приказује живот на ободу друштва, на ободу великих градова. Ово остварење физичког театра уместо речима, дру-

штвену критику, пре свега капитализма и транзиције, артикулише плесом, телесним гестовима, ритмом и темпом. Стриктно позоришни оквири заобилазе се већ у избору извођача, међу којима су, поред глумице, још циркуска акробаткиња, те плесачица и перкусиониста. Иако је линија друштвене субверзије јака и јасна, она није и једина; *Нико и ништа* приказује једноставне али дирљиве и присне међусобне односе са маргине трију жена које упорно одбијају да се повинују модерним сновима, ма колико они били привлачни.

## 2. ПОВРАТАК, РЕЖИЈА ДЕЈВИД ГЛАС, СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ НОВИ САД

У сарадњи са осам глумица и глумаца, Дејвид Глас испитује утицај насиља, нарочито колективне насилне прошлости, на живот потоњих генерација. Узимајући трауму и заоставштину као темељ овог приказа, ансамбл даје чисто визуелно, инвентивно остварење које обрађује сијасет узрока и последица појединачне и колективне агресије. Како је ова представа настала у двогодишњем процесу заједничког рада, она није некакав једноставно имплементиран концепт, већ пажљиви приказ дубоко утемељеног духа прошлости и садашњости.

Ивона Јањић, позоришна критичарка  
У Београду, 18. марта 2020.

---

\* Две представе које су првобитно биле уврштене у програм 65. Стеријиног позорја публика, нажалост, неће имати прилике да види на фестивалу. Реч је, најпре, о представи из такмичарског програма *Маратонци џрче њочасни круи* (*A maratinfutók tiszteletkört futnak*) аутора Душана Ковачевића, у режији Паола Мађелија и извођењу ансамбла будимпештанског позоришта Magyar Színház (Мађарска), која не може бити одиграна јер су двојица главних протагониста напустили пројекат. Поред тога, у програму „Кругови“ неће бити одиграна представа аутора и редитеља Јурија Шехватова *Семинарисиџи: Шрединіеров Бої* (*Бурсаки: Бої Шрединіера*) у извођењу московског позоришта Театр.doc (Русија), пошто нисмо били у могућности да реализујемо гостовање овог позоришта услед сложене епидемиолошке ситуације у њиховој средини.